

PROGRAM NAUCZANIA
SZKOŁY MUZYCZNEJ I STOPNIA NR 1
IM. STANISŁAWA WIECHOWICZA W KRAKOWIE

Przedmiot:

O r k i e s t r a

Autor programu:

Roman Buszek
Marek Hampel

SPIS TREŚCI

1. Cele i zadania dydaktyczno – wychowawcze
2. Uwagi o realizacji programu
3. Organizacja pracy i metody nauczania
4. Kryteria oceny pracy ucznia
5. Literatura pomocnicza
6. Propozycje repertuaru

Podstawa prawna:

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 15 grudnia 2016 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa artystycznego w publicznych szkołach artystycznych (Dz. U. z 2016 r. poz. 2248).

CELE KSZTAŁCENIA – WYMAGANIA OGÓLNE

1. Pobudzanie zamiłowania do muzykowania w orkiestrze
Uczeń rozwija zamiłowanie do gry w orkiestrze, pracy w grupie oraz odczuwa satysfakcję z powierzonych i zrealizowanych zadań artystycznych.
2. Przygotowanie ucznia do pracy w orkiestrze
Uczeń:
 - a. kształtuje wiedzę i umiejętności niezbędne do gry w zespole orkiestrowym
 - b. wykorzystuje doświadczenie zdobyte w trakcie nauki innych przedmiotów muzycznych

CELE KSZTAŁCENIA – WYMAGANIA SZCZEGÓŁOWE

1. Kształcenie zamiłowania do muzykowania w orkiestrze
Uczeń:
 - 1) jest świadomy roli, jaką pełni instrumentalista w zespole
 - 2) wykazuje dyscyplinę artystyczną i ogólnowychowawczą
 - 3) jest systematyczny, punktualny, cierpliwy, wytrwały i koleżeński
 - 4) uczestniczy w prezentacjach zespołu
 - 5) posiada umiejętność koncentracji
 - 6) dba o estetykę sceniczną zespołu, zgodną z obowiązującymi normami
2. Przygotowanie ucznia do pracy w orkiestrze
Uczeń:
 - 1) zna notację muzyczną, w szczególności wartości nut i pauz, metrum, wysokości dźwięków, znaki chromatyczne, orientuje się we współzależności głosów w orkiestrze
 - 2) czyta nuty ze zrozumieniem w zakresie umożliwiającym wykonanie a vista prostych utworów muzycznych w wolnym tempie
 - 3) posiada podstawowe umiejętności w zakresie techniki gry na instrumencie
 - 4) wykorzystuje w grze specyficzne dla swojego instrumentu rodzaje artykulacji, agogiki, dynamiki i frazowania
 - 5) samodzielnie stroi swój instrument i dba o intonację
 - 6) zachowuje prawidłową postawę podczas gry
 - 7) dba o puls, swobodę ruchu oraz koncentrację podczas gry
 - 8) dba o jakość i barwę dźwięku
 - 9) samodzielnie przygotowuje swoje miejsce pracy, koryguje popełnione błędy słuchając pozostałych członków orkiestry
 - 10) dba o właściwe wyposażenie do pracy w orkiestrze
 - 11) samodzielnie zaznacza w nutach uwagi prowadzącego zajęcia
 - 12) wykorzystuje technologię informacyjną i komunikacyjną w zakresie wskazanym przez nauczyciela do lepszego przygotowania prezentacji muzycznej
 - 13) dokonuje krytycznej oceny wykonywanego utworu oraz koryguje popełnione błędy
 - 14) pracuje w zespole nad zadaniami wyznaczonymi przez nauczyciela
 - 15) wykazuje gotowość do występów

Cele i zadania gry w orkiestrze szkolnej

1. Rozwijanie techniki instrumentalnej zapoczątkowanej w trakcie nauki indywidualnej ucznia.
2. Kształtowanie wrażliwości na jakość brzmienia zespołu złożonego z różnych grup instrumentów.
3. Rozwijanie poczucia rytmu, kształcenie słuchu i wyobraźni muzycznej, formowanie gustu artystycznego uczniów.
4. Rozwijanie poczucia dyscypliny i umiejętności gry zespołowej.
5. Kształtowanie umiejętności czytania tekstu muzycznego i gry a vista.
6. Stymulowanie zamiłowania uczniów do wspólnego muzykowania kameralnego i zespołowego.
7. Poznawanie różnych utworów orkiestrowych posiadających swój styl epokowy i określoną formę muzyczną.
8. Rozwijanie zdolności interpretacyjnych w ramach wspólnie wypracowanej koncepcji uwzględniającej sugestie dyrygenta.
9. Nauka właściwych zachowań estradowych.
10. Przygotowanie ucznia do gry w orkiestrze w szkole muzycznej II stopnia (jeśli zamierza kontynuować naukę) oraz w innych zespołach instrumentalnych.
11. Przygotowanie uczniów kończących edukację muzyczną na etapie szkoły muzycznej I stopnia do gry w różnego typu zespołach amatorskich, domach kultury, zespołach folklorystycznych itp.

Uwagi o realizacji programu

Praca na zajęciach powinna przebiegać dwukierunkowo. Pierwszy nurt to dalsze kształcenie instrumentalne wychowanków, forma pracy oparta na ćwiczeniu, szkoleniu, studiowaniu podstawowego repertuaru orkiestrowego. Drugi to przygotowanie do publicznych występów zgodnych z planem dydaktyczno – wychowawczym szkoły akcją koncertową dla potrzeb szkoły i środowiska.

Organizacja pracy i metody nauczania

1. Zajęcia orkiestry jako przedmiot lekcji zbiorowych odgrywają szczególną rolę w procesie wychowawczym i kształceniu artystycznym. Wyrabiają właściwą postawę społeczną i osobistą u uczniów oraz kształtują pozytywną motywację do aktywności w pracy nad opanowaniem repertuaru i świadomym uczestnictwem w wydarzeniu artystycznym.
2. Dużą rolę w pracy odgrywają takie czynniki jak: wspólna odpowiedzialność artystyczna, organizacyjna, porządkowa.
3. Program przedmiotu powinien być dostosowany do możliwości technicznych, interpretacyjnych i wykonawczych uczniów. W zajęciach uczestniczą obowiązkowo uczniowie klas 4, 5, 6 działu dziecięcego i klas 2, 3, 4 działu młodzieżowego sekcji instrumentów smyczkowych oraz sekcji instrumentów dętych i perkusji.
4. Praca z zespołem ma charakter głównie ćwiczebny w oparciu o posiadaną przez uczniów różnorodną oraz zintegrowaną na bieżący użytek wiedzę muzyczną. Wiedza ta jest poszerzona i aktualizowana w trakcie pracy zespołowej.
5. Zajęcia należy rozpocząć od precyzyjnego nastrojenia wszystkich instrumentów. Następnie należy rozegrać zespół gamą, etiudą, innymi ćwiczeniami. Bardzo ważnym etapem pracy jest też kontrola wszystkich grających w zespole pod względem jakości brzmienia dźwięku w zależności od stylu i charakteru utworu. Na jakość i pożądany efekt końcowy wpływa w znacznej mierze dostateczna precyzja intonacyjna, rytmiczna, stosowanie odpowiednich środków ekspresji wykonawczej (dynamika, agogika, artykulacja itp.) U uczniów zaczynających grę w orkiestrze należy zwrócić szczególną uwagę na to, by skupiali się nie tylko na swojej indywidualnej grze, ale również byli pilnie wsłuchani w całość brzmienia zespołu. Niejednokrotnie podczas pierwszych zajęć

można zaobserwować u tych wychowanków pewien pozytywny muzyczny „szok” (związany z potrzebą adaptacji do licznego zespołu wykonawczego), który oczywiście z czasem mija.

6. Osobnym problemem w zakresie precyzji intonacyjnej, harmonicznej oraz rytmicznej jest kwestia dostrojenia się do całości aparatu wykonawczego w przypadku pracy nad repertuarem wokalnie – instrumentalnym czy solowym. Szczególnym zadaniem prowadzącego zajęcia jest nauka właściwej reakcji na gesty dyrygenta. Powinna to być możliwie szybka i właściwa reakcja poprzez ścisły kontakt dyrygenta i zespołu, co zapewnia harmonijną współpracę. Jest to zadanie trudne, wymagające dużego skupienia zarówno prowadzącego, jak i orkiestrowiczów, dlatego powinno być realizowane na każdych zajęciach.
7. Próby początkowe mają na celu właściwe rozczytanie tekstu utworów. Dobrze jest więc początkowe zajęcia rozpocząć od prób sekcyjnych (np. skrzypce I, II, III, altówki, wiolonczele, kontrabasy, instrumenty dęte, perkusyjne). Czas należy tak rozplanować, aby wykorzystać go na opalcowanie, zaznaczenie kierunków i podziału smyczka, ewentualnych korekt dotyczących gry w pozycjach (niektóre trudniejsze odcinki uprościć, aby nie grać wersji w pełni profesjonalnej). Każdorazowo na zajęciach uczniowie powinni posiadać przybory do pisania na wypadek konieczności zaznaczania w tekście ewentualnych zmian graficznych. Po właściwym rozczytaniu należy kontynuować próby sekcyjne, ale w większych grupach instrumentalnych, np. skrzypce I, II i III + altówki, wiolonczele, kontrabasy, aby połączyć ostatecznie cały kwintet smyczkowy. Ostatnim etapem pracy jest połączenie wszystkich grup instrumentów oraz praca np. z chórem czy solistą.
8. Szczególną wartość i walory artystyczne zawierają pozycje z repertuaru muzyki barokowej i klasycznej. Nie należy jednak ograniczać się jedynie do wymienionych okresów z historii muzyki. Uczniowie powinni poznawać również utwory z innych epok. Literatura odpowiadająca poziomowi instrumentalnemu uczniów szkoły muzycznej I stopnia nie jest zbyt obszerna. Należy dokonywać różnego rodzaju adaptacji utworów instrumentalnych, przeróbek, itp. bez szkody dla wartości artystycznej dzieła. Nauczyciel powinien być w stałym kontakcie z nauczycielami przedmiotu głównego wychowanków. Sprzyja to lepszemu opanowaniu utworów pod względem aplikatury, ustalenia kierunku smyczków, pozycji i rodzajów artykulacji możliwych do wykonania. Dodatkowe próby odbywają się tylko w porozumieniu z dyrektorem szkoły.

Kryteria oceny pracy ucznia

Uczniów obowiązuje aktywność na zajęciach. Siedząca postawa podczas gry powinna być prawidłowa, wymaga to szczególnej uwagi nauczyciela. Niezmiernie istotne dla formacji wychowanków jest poczucie kontroli przez prowadzącego, świadomość systematycznej obserwacji zaangażowania w grę, oceny poziomu wkładu pracy wnoszonego do realizacji celu – ostatecznej interpretacji i prezentacji utworu. Dla oceny pracy ucznia następujące kryteria powinny być brane pod uwagę w pierwszej kolejności:

- aktywność i zaangażowanie
- szybkość i dokładność realizacji poleceń nauczyciela
- stopień umiejętności gry a vista
- koleżeńskość i pozytywny stosunek do kolegów
- umiejętność dostosowania się do ogółu grających
- zachowanie podczas zajęć, zdolność koncentracji i twórczego myślenia
- stopień opanowania tekstu, znajomość stylu, właściwych wzorów interpretacji utworu
- punktualność i frekwencja

Istotną pomoc dla nauczyciela stanowią współczesne środki techniczne umożliwiające nagranie i odtworzenie granych utworów. Wzorowanie się na najlepszych nagraniach opracowywanych utworów pozytywnie wpływa na jakość interpretacji i prezentacji wykonywanego w trakcie koncertów repertuaru. Na koniec należy wspomnieć o szczególnej odpowiedzialności i roli prowadzącego zajęcia. Dyrygent powinien być przygotowany do każdych zajęć i dysponować ustalonym planem. Niezwykle istotna jest odpowiednia samodyscyplina nauczyciela, który wypracowuje najwyższe standardy wymagań w pierwszej kolejności u siebie, a następnie od zespołu. Nieoceniona wydaje się rola przyjaznej, ale skupionej atmosfery, wypełnionej pasją i klimatem zamięłowania do wspólnego muzykowania. Od tego bowiem zależy jakość osiągniętego poziomu orkiestry.

Literatura przedmiotu

Chylińska, S. Haraschin, B. Schaffer - *Przewodnik koncertowy*, PWM 1991.

A. Szaliński - *Muzykowanie zespołowe*, Warszawa 1970.

J. Zabłocki – *O technice dyrygowania*, Wydawnictwo COMUK 1962.

T. Tomaszewski - *Psychologia*, PWN Warszawa.

J. Wierszyłowski - *Psychologia muzyki*, PWN 1981.

PROPOZYCJE REPERTUAROWE

UTWORY NA ORKIESTRĘ:

MUZYKA FILMOWA:

- W. Kilar – „Walc” z filmu „Trędowata”
F. Churchill – Królowna Śnieżka
H. Mancini – Różowa pantera
E. John – Król Lew

CHÓR I ORKIESTRA:

- A. Humdziak – Marchoń
M. Haydn – Laudate pueri dominum
A. Panufnik – Pope’s Weeping Willows
J. S. Bach – Kantata o kawie
C. Orff – Carmina Burana
Fr. Schubert – Messa G-dur

KONCERTY SOLOWE:

- H. M. Górecki – Koncert na klawesyn i orkiestrę smyczkową
„ - - „ - - II Koncert na fortepian i orkiestrę
B. Hummel – Concerto classico op. 103 b na skrzypce i orkiestrę smyczkową
P. Huber – Rumanisches koncert na ksylofon i orkiestrę
W. A. Mozart – Andante c- dur (flet i orkiestra)
A. Rowley – Miniature concerto na fortepian i orkiestrę
G. Ph. Telemann – Koncert g – dur na altówkę i orkiestrę
R. Twardowski – Mały koncert na fortepian i orkiestrę
A. Vivaldi – Koncert a –moll na dwoje skrzypiec i orkiestrę smyczkową
- „ - - „ - - Koncert h-moll na czworo skrzypiec i orkiestrę smyczkową

UTWORY NA ORKIESTRĘ BEZ CHÓRU I SOLISTÓW:

- Baird T. – Suita w dawnym stylu
Beethoven L. – 5 Contretanze
Bosak M. – Preludium i Fughetta
Brahms J. – Walzer A-dur
Bujarski Z. – Bagatela
Czibulka A. – Stephanie – Gavotte
Elton J. – The Lion King

Fibich Z. –	Poemat op. 39
Górecki H. M. –	Koncert na klawesyn i orkiestrę smyczkową
Górecki M. –	II Koncert na fortepian i orkiestrę
Gummesson T. –	Śpiewaj razem z nami
Haydn J. ^ Mozart L. -	Symfonia dziecięca
Haydn M. –	Laudate pueri dominum
Hummel B. –	Concertino classico op. 103 b.
Hundziak A. –	Marchott
Ivanovici J. –	Donauwellen
Joplin S. –	„Bethena” A Concert Waltz
Kiesewetter T. –	Tańce Polskie, Suita
Lohr H. –	Tempo! Tempo!
Mascagni –	Cavalleria rusticana
Monti V. –	Czardasz
Mozart W. A. –	Andante C-dur
Mozart W. A. –	Divertimento
Mozart W. A. –	Trzy tańce niemieckie
Offenbach-Binder –	Orfeusz w piekle – Uwertura
Pachelbel J. -	Kanon
Panufnik A. –	Pope’s Weeping Willows
Panufnk A. –	Suita staropolska
Ravel M. –	Concerto pour piano et orchestra
Rosas J. –	Ponad falami
Saint-Saens C. –	Aquarium – “ Karnawał zwierząt ”
Saint-Saens C. –	Finał – “ Karnawał zwierząt ”
Saint-Saens C. –	Skamieniałości – „ Karnawał zwierząt ”
Schrammel J. –	Wien bleibt Wien
Sikorski K. -	4 Polonezy wersalskie, Polonez 1
Strauss J. –	Bitte schon
Strauss J. –	Kaiser – Walzer op. 437
Strauss J. –	Radetzky –March
Strauss J und J. –	Pizzicato – Polka
Sydor P. B. –	Zaczarowane ogrody
Telemann G. Ph. –	Koncert G-dur (wiolonczela i orkiestra)
Vivaldi A. –	Sinfonia id Do Maggiore
Vivaldi A. –	Koncert na dwoje skrzypiec i orkiestrę
Vivaldi A. –	Koncert h-moll na czworo skrzypiec
Waldteufel E. –	Dolores Walzer
Waldteufel E. -	Espana